

Jouko Pukkila

Opas Suomen rahalöytöihin

Jani Oravisjärvi:
Opas Suomen rahalöytöihin
Turun museokeskuksen julkaisuja 77
 Turun museokeskus 2016

Metallinpaljastusharrastuksen jatkuvasti yleistyessä on varsinkin rahalöytöjen määrä lisääntynyt. Maasta löydettiin rahoihin liittyy harrastajia ja ”suurta yleisöäkin” kiinnostavia kysymyksiä, tietenkin usein löydön nykyarvo, mutta hieman laajemmassa katsannossa tietoa halutaan myös löydön numismaattisesta ja arkeologisesta merkityksestä. Mm. näihin kysymyksiin pyrkii vastaamaan numismatiikkaan erikoistuneen arkeologian tohtorikoulutettavan, FM Jani Oravisjärven ”Opas Suomen rahalöytöihin”. Teoksessa esitellään kattavasti maastamme löydettyjä, maksuvälineinä käytettyjä tai sellaisiksi katsottavia rahoja. Pois on karsittu ne, joita ei maalöytöinä tiettävästi ole tehty sekä mm. lasku-, heitto- ja juhlarahat. Kirja on esipuheen mukaan suunnattu aloitteleville keräilijöille sekä museoiden kokoelmista vastaaville ja se on varmasti käyttökelpoinen myös arkeologisilla työmailla, joilla rahalöydöt ovat monesti yksi keskeisimmistä ajoituskeinoista.

Kirjan on julkaissut Turun museokeskus ja julkaisua ovat tukeneet Suomen Numismaattinen Yhdistys (SNY) sekä Turun yliopiston keskiajan ja uuden ajan alun tutkimuskeskus TUCEMEMS. Tuloksena on näppärästi mukana kulkeva, vajaa 200-sivuinen, runsaasti kuvitettu teos, jonka helposti uskoo toimivan käytän-

nöllisenä apuna niin harrastajille kuin alan jo paremmin tunteville.

Johdantona aiheeseen on yleistajuinen katsaus rahalöytöjen merkitykseen ja niiden löytöolojen, valmistusmateriaalien ja -menetelmien sekä puhdistamisen vaikutuksesta säilymiseen ja sitä kautta tunnistamiseen. Rahojen tunnistaminen onkin kirjan keskeinen tavoite ja siihen lukijaa johdatellaan tarkastelemalla tunnistamisessa käytettäviä elementtejä, kuten materiaalia, leimoja, nimellisarvoja sekä rahan kokoa. Toki johdannossa esitellään myös rahalöytöihin liittyvää lainsäädäntöä niin muinaismuistolain, löytötavaralain kuin luonnonsuojelulainkin osalta. Näiden pohjalta on helppo paneutua rahalöytöjen tieteelliseen ja keräilyarvoon sekä niiden lunastusarvon määrittymisperusteisiin, vaikkei mitään hinta-arvioita esitetäkään. Johdannossa esitellään myös rahalöytöjen eri tyyppisiä arkeologiasta tutuin termein, lisäksi opas sisältää lyhyen katsauksen sekundääreihin rahalöytöihin.

Johdannon jälkeen on varsinainen luettelo-osa, jossa rahoista – nuoremmista rahoista ainakin keskeisimmistä – on julkaistu laadukkaat värikuvat. Kuvat ovat mittakaavassa 1:1, mikä on luonteva ja varsin oiva ratkaisu, sillä usein löydetyn rahan tunnistaminen alkaa juuri koosta. Paitsi kuvista, voi mittoja tarkastella myös oppaan loppuun lisätystä taulukosta kupari-rahamen halkaisijoista.

Rahat on esitetty ensisijassa kronologisessa järjestyksessä, nuorempien rahojen kohdalla esittelyjärjestys on hallitsijoiden lyöttämien rahojen nimellisarvon mukainen. Tämän seurauksena esittelyjärjestys paikoin poikkeaa niiden lyöntiajankohdasta, mikä vaatii hetken totuttelun, jollei ole perehtynyt numismaattisiin julkaisuihin aiemmin. Erikoisempia rahoja on esitelty omina ryhminään, kuten vaikkapa kultarahat tai hopea- ja kupariklippingit. Joidenkin rahatyyppeiden kohdalla on selvitys niiden

tunnetusta kiertoajasta, seikka, jota arkeologin näkökulmasta olisi voinut hieman syventääkin – esimerkiksi osa 1700-luvulla löydyistä rahoista oli käytössä vielä 1800-luvulla, vaikka Suomi ehti sillä välin vaihtaa valtakunnasta toiseen.

Rahojen esittely alkaa kuvista ja niiden alapuolella olevasta tietolattikasta, johon on koottu keskeiset perustiedot, kuten ajoitus, onko kyseessä muinaismuistolain alainen löytö, lunastettavuus, yleisyys ja tieteellinen merkittävyys. Tämä on kätevä johdatus rahan esittelyyn. Keskiajan alkupuolelle ajoittuviin rahoihin asti on esittelyssä mukana myös niiden levintää Suomessa kuvaava kartta. Tässä kohdin heräsi ajatus, että myös kartta lyöntialueista olisi ollut mielenkiintoinen. Varsinkin viikinkiajan itämaisten sekä joidenkin keskiaikaisten rahatyyppeiden kohdalla lyöntialueena on monesti mainittu alue, joka ei välttämättä paljoa kerro nykyihmiselle, jollei ole aiheeseen aiemmin perehtynyt. Lähtöalueiksi mainituista valtioista muutamakin on aikoinaan sijannut useamman nykyvaltion alueella. Tällaisella kartalla olisi voinut olla myös käyttöä kentällä ”suhdetoiminnassa”, jossa löytäjälle tai muuten kiinnostuneelle henkilölle olisi tarjota hieman lisätietoja esimerkiksi rahan kulkemasta matkasta ja pohtia vaikkapa sitä, mitä reittiä ja keiden kautta se on löytöpaikalle päätenyt.

Esittely alkaa roomalaisista rahoista, joista ainakin osa lienee paljon lyöntiajankohtaansa myöhemmin maahamme tulleet. Myöhäisroomalaisia ovat myös ainoat esihistorialliset kultarahamme. Vanhemmista poiketen ne ovat hautalöytöjä, joiden ajallinen ja alueellinen konteksti ovat helpommin määritettävissä. Ajallisesti seuraavat rahat ovat monesti niitä, joiden lähtöalueiden hahmottaminen on hieman hankalaa: sassanidien drakhmat (lähtöalueena Persia), arabialaissyssanidilaiset rahat (mm. Tabaristan) ja dirhemit (niin Pohjois-Afrikka, Lähi-Itä kuin

keskiaasialaiset samanidit). Vaikka lähtöalueillaan rahoilla oli jo tietty määrätty arvo, pohjoisemmassa niitä käytettiin maksuvälineinä metallin painon perusteella, osaa koruina tai amuletteina. Alkuperäisten rahojen perusteella valmistettiin jäljitelmiä kaukanakin varsinaisesta lyöntialueesta. Tässä yhteydessä on saatettu joitain piirteitä jäljitellä huolimattomasti, jättää kokonaan kopioimatta tai lisätä yksityiskohtia kokonaan toisesta rahasta.

Viikinkiajalla ilmaantuvat ensin yllä mainitut itämaiset hopearahat ja myöhemmin Englannista, Euroopan mantereelta ja Itämeren piiristä peräisin olevat rahat. Paikoin olisin toivonut enemmän tietoa joidenkin tyyppien historiasta. Esimerkiksi keskiaikaisista liivinmaalaisista ja saksalaisen ritarikunnan rahoista on esitetty vain kuva, levintä Suomessa ja luettelo. Toisaalta vastaavasti joistakin rahoista kerrotaan mielenkiintoisia yksityiskohtia, kuten vaikkapa viikinkiaikaisista ns. puukirkkopönnöistä, jotka olivat Saksassa lyöty, nimenomaan Pohjoismaihin suuntautuneeseen kaupankäyntiin tarkoitettu rahatyyppi. Rahojen kuvauksissa on myös huomioita niiden kunnosta. Esimerkiksi gotlantilaiset rahat ovat pieniä, kevyitä ja niiden aihioita on työstetty valmistusvaiheessa vasaralla, mistä johtuen löydetty rahat ovat usein huonokuntoisia.

Kustaa Vaasasta alkaen rahatyyppiä on lyöty Ruotsissakin sen verran runsaasti, että rahoja esitellään oppaassa hallitsijoittain. Hallitsijoiden jälkeen esitellään rahojen arvon mukaisesti järjestettynä rahatyyppiä, joita lyötiin useamman hallitsijan aikana ja kuvaillaan niiden eroja. Oman lukunsa muodostavat venäläiset rahat, joista vanhimmat ovat jo 1400-luvun jälkipuolella lyödyt tipparahat. Venäläisiä rahoja löytyy runsaammin jo 1700-luvulta alkaen, vaikka ne yleistyvät vasta 1800-luvun alussa. Viimeisenä käydään läpi markka-arvoiset rahat.

Joihinkin kirjan synnyttämiin kysymyksiin ei siitä löydy vastauksia eikä se ole oppaan tavoitteiden mukaistakaan. Se toimii nimensä mukaisesti oppaana rahojen tunnistamiseen eikä esimerkiksi varsinaiseen rahan käyttöön puututa. Uskoisin, että teoksesta on hyötyä kaikille vanhojen rahojen kanssa tekemisissä oleville ja ainakin itse odottelen hetkeä, että pääsen käyttämään opasta konkreettisen löydön kohdalla. Alustavan kokeilun perusteella se tulee olemaan haastavaa, mutta mielenkiintoista.

Jouko Pukkila on turkulainen freelance-
arkeologi.

Jouko.Pukkila@pp.inet.fi